

О.І. ЛИННИК, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ» **М.А. ШТУЧКА**, магістр НТУ «ХПІ»

ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ТА ОЦІНКА ОБСЯГІВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена визначенню основних теоретичних питань тіньової економіки. Значне місце займає оцінка обсягів та вивчення структурних особливостей тіньової економіки в Україні. Також розглянуто питання динаміки рівня тіньової економіки в відсотках до офіційного ВВП в період з 2003 по 2009 р.

The article is devoted to determination of the main theoretical issues of the shadow economy. Of considerable importance is the volume of assessment and examination of structural features of the shadow economy in Ukraine Also considered dynamics of the shadow economy in percent of official GDP in the period from 2003 to 2009.

Актуальність проблеми. Поширення в Україні такого соціально-економічного явища, як тіньова економіка, а також збільшення обсягів продукції і фінансових ресурсів, які обертаються в цій сфері, являють собою суттєву перешкоду забезпеченню сталого розвитку економіки. У даній статті розглядається суть і структура тіньової економіки, її стан в Україні, а також проводиться оцінка її обсягів в відсотковому відношенню до ВВП.

Аналіз останніх наукових досліджень Питанням дослідження проблеми тіньової економіки приділяється значна увага зарубіжними і вітчизняними науковцями. Серед них – З.С.Варналія П. Гутман, Е. Фейг, Блейдс, Фрей, Век-Ханнеман, Вейсрод, О. В. Турчинов, О. І. Барановский, М. Ю. Дімітрєєва, О. М. Ляшенко та ін. У той же час залишаються нерозв'язаними багато проблем, особливе місце, на мою думку, належить питанням зменшення сектора тіньової економіки.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних видів тіньової економіки в Україні, їх долі у % до ВВП, а також аналіз динаміки її обсягів.

Виклад основного матеріалу. Тіньова економіка це господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. «Тіньові» підприємства не перерозподіляють власних доходів до бюджетів та державних цільових фондів, вони не сплачують податки, збільшуючи власні прибутки. Сама тіньова економіка має складну структуру, різні вчені формулюють її по-різному, проте згідно рекомендації ООН від 1993 року, при розрахунку сумарного об'єму тіньової економіки держави потрібно включати неформальну, приховану та кримінальну економічну діяльність. Відповідно до цих критеріїв можна виділити наступні види тіньової економіки:

-«Друга» (прихована) тіньова економіка — це заборонена законом економічна діяльність працівників офіційної економіки, яка приводить

до прихованого перерозподілу раніше створеного національного доходу. З точки зору суспільства у цілому прихована тіньова економіка не виробляє ніяких нових товарів чи послуг: вигодами, які отримуються від «другої» економіки, користуються одні люди за рахунок втрат, які несуть інші люди.

- «Сіра» (неформальна) тіньова економіка — економічна діяльність по виготовленню та реалізації звичайних товарів та послуг яка дозволена законом, але не реєструється (переважно дрібний бізнес). На відміну від прихованої економіки, яка невідривно пов'язана з офіційною економікою та паразитує за її рахунок, «сіра» економіка функціонує автономно. У цьому секторі виробники або свідомо ухиляються від офіційного обліку, не бажаючи нести витрати (пов'язані з отриманням ліцензій, сплатою податків тощо), або звітування про такий вид діяльності загалом не передбачено.
- «Чорна» (кримінальна) тіньова економіка — заборонена законом економічна діяльність, яка пов'язана з виробництвом та реалізацією заборонених та дефіцитних товарів та послуг. Кримінальною економікою у широкому значенні можна вважати всі види діяльності, які повністю виключені з нормального економічного життя, оскільки вони вважаються несумісними з ним й такими, що його руйнують (наприклад, наркобізнес, грабунки тощо) [1].

Ні для кого не є таємницею той факт, що діяльність деяких підприємств цілком, або частково виходять за рамки закону. Власники приховують реальну чисельність своїх працівників, не платять податки, порушують стандарти якості продукції і права інтелектуальної власності та навіть не реєструються юридично. Особливо гостро ця проблема стоїть в країнах, що розвиваються, але стикаються з нею і розвинені країни.

За різними оцінками, рівень тіньової економіки в Україні знаходиться в діапазоні від 25% до 60%. Мінекономіки України в 2009 році оцінило рівень

тінізації економіки в 35,6% від офіційного ВВП, а це приблизно 325 млрд. грн.. Якщо розглянути попередні періоди, то цей показник був на 7,6% менший в 2008 році. Як свідчать дані рисунку 1, найбільш низький показник був в 2007 році і становив 26% [2].

Незважаючи на ріст рівня тіньової економіки, політики і експерти майже не звертають уваги на такий стан справ. В такому становищі уряд повинен стимулювати вихід підприємств із тіні, знижувати податки, тоді як в нашій країні навпаки намагаються ввести в дію податковий кодекс, який підтримує тільки великих підприємців і, на мою думку, підштовхує малий і середній бізнес ховатися у тіні.

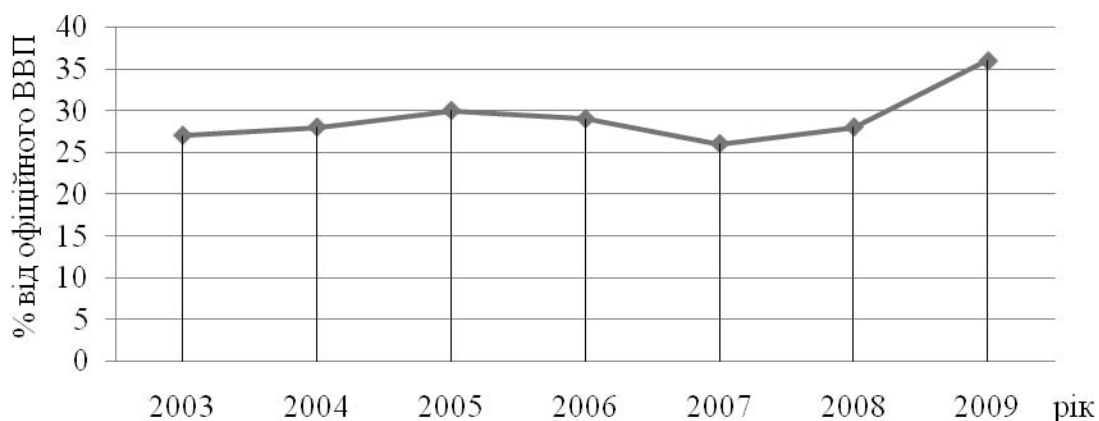

Рис. 1 – Рівень тіньової економіки в % від офіційного ВВП

Дослідження газети «Дело», проведені по висновкам 2009 року дещо відрізняються від даних Мінекономіки України. За їхніми даними доля тіні у вітчизняній економіці складає 45,4% від розміру офіційного ВВП [3]. Більш детально висновки досліджень можна зобразити у вигляді таблиці:

Таблиця 1 – Оцінка обсягів тіньової економіки в порівнянні з обсягами ВВП

Показник	Структура офіційного ВВП	Структура тіньової економіки серед легальних видів
Самим тінізованим сектором діяльності, за висновками дослідження, є торгівля – досягає 50%. Наступними за рівнем тонізації йдуть будівництва і торгівля нерухомістю, відповідно, відповідно до результату дослідження там приховано 17% валі промисловості. Третє місце по невідомості займає фінансовий сектор. В цій галузі не відображається 27% ¹ діяльності. В абсолютних показниках фінансисти принесли аж 0,6 млрд. грн. в тінь. Четверте місце займає переробна промисловість і сільське господарство, хоча в грошових показниках переробними випереджають аграріїв. Згорші принесли до	млрд. грн.	млрд. грн.
Торговля	64,2	50,2
Переробна промисловість	18,5	19,9
Фінансовий сектор	10,8	37,7
Будівництво і операції з нерухомістю	7,5	7,5
Сільське господарство	4,1	22,2
Видобувна промисловість	4,7	19,8
Інші види економічної діяльності	6,0	3,0

тіньового ВВП за перше півріччя 2009 року 16 млрд. грн., тоді як другі – 3,6 млрд. грн. На п'ятому місці – видобувна промисловість. Представники цієї галузі приховали 3,6 млрд. грн. Безумовно, детінізація економіки дозволить покрити дефіцит держбюджету та дасть поштовх економічному зростанню. Спрощення дозвільних систем та модернізація державних фінансів дозволить не тільки зекономити на держапараті, але і створити стимули для розвитку бізнесу.

Детінізація фінансових потоків також дозволить залучити частину готівки в обігу на депозити та поточні рахунки, що дасть ресурси для кредитування економіки. Залишається сподіватися, що нова влада знайде засоби для якомога більшої детінізації, інакше Україна зіткнеться з активним незадоволенням населення [4].

Висновки. На даний момент рівень тіньової економіки в Україні, є досить високим, і по офіційним даним становить 36%. Основними причинами формування тіньових потоків є слабкий контроль за дотриманням законів, високі витрати діяльності у формальному секторі, специфічні соціальні стереотипи. Скорочення частки тіньового ринку – складне

завдання, пов'язане з великим ризиком. Проте якщо уряд зверне увагу на глибинні причини, він зможе скоротити вірогідність майбутніх соціальних потрясінь.

Список літератури: 1. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації/За ред. З.С.Варналія.-К.: НІСД, 2006.-576 с.-С. С.25-89. 2. <http://www.me.gov.ua>
3. <http://delo.ua> 4.Мар'ян Заблоцький. «Тіньова нація», Економічна Правда, 13 квітня 2010.

Надійшла до редколегії 05.11.10